

приваблювала дітей на протязі всього експерименту.

Поступове опанування рухами предметної підготовки дозволило прогнозувати складання гімнастично-змагальних комбінацій для розумово відсталих дітей.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ ПОСАДОВИХ ОСІБ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Гузарь В.

Херсонський державний педагогічний університет

У даний час велика увага приділяється проблемі вивчення інформаційних потреб посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту.

Застосування ЕОМ в інформаційному забезпеченні посадових осіб вимагає перегляду методики подачі інформації. Це можна здійснити за рахунок зміни обсягу інформації, визначити оптимальний розмір повідомлень, які виводяться на екран, попередньо вивчивши інформаційні потреби конкретної посадової особи при вирішенні того чи іншого завдання.

В останні роки в нашій країні [3,5,6,10,11,18,23,24] і за кордоном [4,7,25] опубліковано ряд робіт, у яких описуються або методи дослідження інформаційних потреб, або їх класифікація відповідно до етапів роботи чи категорії споживачів.

Є різні визначення поняття інформаційна потреба.

Спроба уточнити поняття інформаційної потреби зроблена Д.С.Шехуріним [22], який пропонує термін “об’єктивна потреба”. На думку Д.С.Шехуріна, “... об’єктивна потреба в інформації з конкретної проблеми виражається сумою питань (які виникають із особливостей теми і готовності спеціалістів до її здійснення), відповідь на які засобами інформації дає готове вирішення творчого завдання”.

Інформаційна потреба відображає необхідність одержання окремим спеціалістом або колективом інформації, яка відповідає характеру виконуваної ними роботи.

Одержання інформації, як предмета інформаційної потреби виникає з ініціативи споживача, яка багато в чому залежить від усвідомлення ним особистої відповідальності за найбільш ефективне виконання поставленого завдання [6].

“Інформаційна потреба – це комплекс відомостей, необхідних посадовій особі для досягнення в даний час найефективніших (тобто у найкоротший строк, на високому рівні, з найменшими витратами) результатів діяльності” [6].

Ми будемо у своїй роботі дотримуватися поняття інформаційної потреби, яке дав В.І.Бородина (1983): “... інформаційні потреби – це визначення форм, ставлень людей до предмета потреби – інформації, яка виражається у прагненні використовувати інформацію, як відтворюваний продукт праці, так і інформацію як відображення об’єктивної дійсності оточуючого світу для підтримання і розвитку матеріальних і духовних основ суспільного процесу життя”.

У пошуках реальної картини інформаційних потреб у кожному конкретному випадку насамперед слід виходити з оцінки об’єктивних умов розвитку галузі фізичної культури і спорту з урахуванням специфічних професійних інтересів споживачів інформації.

Важливою характерною рисою інформаційних потреб є безперервність

процесу їх розвитку. Відповідно до закономірностей розвитку науки інформаційні потреби постійно зростають, видозмінюються, відмирають [22].

Так, на зростання і зміни потреб постійно впливають розширення масштабів досліджень, виникнення нових галузей знань, зростаючий взаємозв'язок і взаємопроникнення різних галузей науки, підвищення вимог до досліджень.

Відмирання, скорочення і зміна потреб відбувається під впливом поглиблення спеціалізації, а також у зв'язку з падінням актуальності і відмиранням окремих науково-технічних напрямів.

Зазначені обставини свідчать про те, що інформаційні потреби мають історично-конкретний характер. Розвиток їх знаходиться в діалектичній залежності від розвитку науки і техніки.

Звідси, природно, випливає висновок про необхідність розробки таких методик виявлення інформаційних потреб у галузі фізичної культури і спорту, які дозволили б враховувати зміни в потребах, що відбуваються у процесі розвитку науки і техніки.

При цьому слід враховувати, що в міру звуження меж спеціалізації знижується ступінь стабільності інформаційних потреб у часі. Це пояснюється тим, що суттєві зміни у вузьких напрямках науки і техніки виникають незрівнянно частіше ніж у цілому в галузях науки і техніки [9].

Розглянуті вище особливості інформаційних потреб дозволяють до певної міри усунути існуючу плутанину, яка викликана змішуванням понять інформаційні потреби, інформаційні інтереси і попит на інформацію. Питання це має важливе методологічне значення, оскільки в основі нього лежить змішування об'єктивного і суб'єктивного в підході до визначення інформаційних потреб. Так, як і інформаційні потреби, інформаційні інтереси виникають під впливом зовнішніх і внутрішніх спонукальних сил [13]. Зовнішніми спонукальними силами є професійні інтереси справи й колективу (соціального середовища). До внутрішніх (психологічних) слід віднести захоплення, почуття обов'язку й відповідальності, допитливість, прагнення до освітнього цензу, до більш високого службового становища, до матеріальних результатів праці.

При цьому досить активну роль у формуванні інформаційних інтересів особистості у загальному випадку відіграють внутрішні спонукання, у той час, як у формуванні інформаційних потреб вирішальна роль належить зовнішнім спонукальним силам [13].

Під впливом насамперед внутрішніх спонукальних сил інформаційні інтереси у спеціалістів однієї категорії можуть бути:

Це не означає що між інформаційними потребами й інформаційними інтересами споживачів існує непоборне протиріччя, хоч інформаційні потреби, які знаходяться в постійному розвитку, як правило, випереджають інтереси споживачів інформації з фізичної культури і спорту.

Сутність їх згоди залежить насамперед від того, наскільки особисті інтереси споживача збігаються з суспільними, а також від рівня розвитку інформаційної системи, яка здатна задовольняти споживача в достатніх йому межах витрат зусиль і часу на споживання інформації.

Таким чином, інформаційні інтереси посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту є суб'єктивним відображенням їх інформаційних потреб. Тому інформаційні інтереси іноді називають суб'єктивними інформаційними потребами. Цим не ототожнюються поняття потреби і інтересу, між якими існує суттєва смислова різниця, яка полягає в тому, що в основі інтересу лежить потреба, яку має особистість. Складність полягає в тому, що попит на інформацію не завжди визначається зацікавленістю, потягом, бажанням посадової особи. Часто споживач звертається до інформації через вимушену необхідність. Таким чином, термін інформаційні інтереси в даному випадку є більш точним, оскільки в ньому більш точно виражається психологічний аспект поняття.

Підкреслюючи об'єктивний характер суті інформаційних потреб, не слід зменшувати роль особистості в їх формуванні. Обставини в такій же мірі створюють людей, в якій люди створюють обставини [12].

Сьогодні проведено досить багато досліджень, які констатують ставлення різних категорій посадових осіб до інформації з фізичної культури і спорту [1,2,8,14,15,16,17,19,20,21]. Проте такі дослідження не дають можливості повною мірою вирішити головне завдання – розкрити “механізм” формування інформаційних інтересів. Це можна зробити при умові всебічного вивчення й оцінювання факторів, які впливають на їх формування з урахуванням конкретних соціальних, історичних і професійних умов діяльності посадових осіб. Важливість цієї проблеми полягає в тому, що її вирішення дозволить до певної міри “керувати” інформаційними інтересами посадових осіб, активно впливати на їх формування.

Без цього неможливо цілеспрямовано працювати над вирішенням головного завдання – приведенням інформаційних інтересів (попиту на інформацію) в максимальну відповідність з реальними інформаційними потребами.

Розуміння суті інформаційних потреб, виявлення причини виникнення і видозмін інформаційних потоків, визначення раціональних форм керування ними, оцінювання ефективності методів інформування сьогодні можливі лише на основі результатів науковознавчих і соціологічних досліджень [6].

Дослідження суті інформаційних потреб і факторів, які впливають на їх формування, в широкому розумінні слова, знаходяться в руслі проблем психолого-педагогічного характеру.

Інформаційні потреби посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту можуть бути сформульовані таким чином (табл. 1):

Таблиця 1

Інформаційні потреби посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту

Для прийняття рішення	Інформаційні потреби полягають у всебічному оцінюванні науково-інформаційної ситуації з проблеми
Для здійснення прийняття рішення	Посадовій особі необхідна конкретна інформація з фізичної культури і спорту
Для підведення підсумків	Потрібні узагальнені інформаційні дані на момент прийняття рішення

Початковим джерелом інформації з моменту народження людини є

оточуючий її світ з різноманіттям матеріальних речей і явищ. У міру залучення людини до навчального, а потім виробничого процесу, у неї з'являються цілеспрямовані інформаційні потреби в пізнанні, оскільки пізнання є умовою успішної трудової діяльності, яка у свою чергу стає умовою задоволення нагальних потреб для підтримки оптимальних умов життєдіяльності індивіда. Іншими словами, у процесі життєдіяльності людина існує в умовах дефіциту інформації про можливі зміни оточуючого її середовища, або виконуваної нею роботи. Оскільки відчувається недолік у знаннях, то виникає потреба в їх набутті. Власне, пізнавальна діяльність за своєю суттю є процесом сприйняття, накопичення і переробки інформації в залежності від інтересів індивіда [9].

Разом з тим, у результаті задоволення інформаційних потреб у процесі виробництва створюється нова інформація. Особливо це стосується “виробництва” нових знань – наукового дослідження, яке являє собою процес виробництва знань, тому що в процесі дослідження на основі переробки знань створюються нові [9].

Таким чином, у процесі наукового дослідження інформація з фізичної культури і спорту виступає як предмет праці і продукт праці наукових працівників і у зв'язку з цим володіє до певної міри товарними якостями. Через це інформаційні потреби схожі з економічними або матеріальними потребами, які можуть бути задоволені і задовольняються не взагалі явищами і предметами зовнішнього матеріального світу, а саме тими з них, які є продуктами праці, продуктами суспільного виробництва. Наприклад, у процесі дослідження у посадової особи виникає потреба познайомитися з близькими до її теми розробками. Усі відомості, які дослідник може взяти з літератури, доповідей та інших джерел, виступають по відношенню до його роботи як опредмечена праця. Але праця минулих років, що міститься в інформації, яку використовує кожен учений, у вартість його продукції не входить. Це одна з характерних рис інформаційної потреби [6]. Крім того, інформаційні потреби відрізняються від економічних тим, що можуть бути задоволені інформацією про явища і предмети зовнішнього світу. Ця властивість належить у більшості випадків до процесу наукового відкриття, коли посадовою особою або посадовими особами вже накопичено великий обсяг інформації, але потреба в ній ще не задоволена повністю, що може бути викликано або відсутністю у суспільства знань на даному етапі для вирішення проблеми, або відсутністю сполучних ланок у системі знань самої посадової особи.

Процеси творчості ще не вивчені в достатній мірі, але можна передбачити, що результати наукових відкриттів є в першу чергу результатами повного задоволення саме інформаційних потреб дослідників поряд з біологічними, фізіологічними та ін. [6].

У нерозривній єдності знаходиться інформаційна потреба людини з інтересом – специфічною пізнавальною спрямованістю особистості на предмети і явища дійсності. З точки зору психології, інтерес – це потреба, яка пройшла стадію мотивації, свідоме прагнення людини до задоволення своїх потреб. У зв'язку з цим дослідження інформаційних інтересів посадової особи є одним із шляхів вивчення її інформаційних потреб [5].

Об'єктивний характер інформаційних потреб у процесі виробництва (наприклад, дослідження) виявляється в тому, що вони існують незалежно від свідомості людини – дослідника, а суб'єктивний характер виявляється через

свідому діяльність людини – дослідника, спрямовану на пізнання об'єкта дослідження.

Суперечливий характер інформаційних потреб обумовлює суперечливість їх властивостей. Основна властивість інформаційних потреб – їх двоїстість у процесі суспільного виробництва. Це означає, що процес виробництва нових знань є процесом задоволення потреб суспільного виробництва в нових знаннях, а потреби процесу виробництва нових знань, нової інформації знаходяться у постійній філіації з раніше існуючими потребами і задовольняються накопиченими у процесі виробництва знаннями [6].

Людські потреби в інформації в процесі свідомої діяльності не адекватні потребам самого виробництва знань, а являють собою більш або менш правильне їх відображення у свідомості людини.

Тому поступове наближення людських потреб в інформації до потреб виробництва нової інформації (наприклад, наукового дослідження) являє собою процес оптимізації виробництва для забезпечення найкращого задоволення інформаційних потреб.

Людині властива можливість постійного і необмеженого розвитку всіх потреб, і в тому числі, потребу у знаннях [6].

Як приклад можна навести існуючі вже зараз потреби у знаннях, які інтенсивно розвиваються, із суміжних галузей науки. У процесі досягнення результату конкретного дослідження інформаційні потреби звужуються в межах конкретної спеціалізації. Проте інформаційні потреби розвиваються пропорційно виробництву взагалі і виробництву нових знань зокрема.

Виходячи з викладеного раніше, інформаційні потреби можна класифікувати у відповідності з етапами життєдіяльності на три види (табл. 2):

Таблиця 2

Класифікація інформаційних потреб посадових осіб у відповідності з етапами життєдіяльності

Перший вид	Другий вид	Третій вид
Інформаційні потреби, які задовольняються у процесі спілкування з оточуючим світом (в основному в дошкільному віці, а потім протягом усього життя)	Інформаційні потреби, які задовольняються у процесі навчання (у школі, технікумі, коледжі, вищому навчальному закладі)	Інформаційні потреби, які задовольняються у процесі роботи

Третій вид інформаційних потреб становить найбільший інтерес, оскільки він безпосередньо пов'язаний з процесом відтворення інформації, тобто з можливістю на базі відомої інформації створювати якісно нову. Для досліджень у галузі фізичної культури і спорту інформаційні потреби будуть в основному потребами в науково-технічній, психолого-педагогічній і медико-біологічній інформації, і за аналогією з економічними потребами, досить повно вивченими Я.А. Кронродом, їх можна розділити на три категорії (табл. 3).

Тому одним з важливих завдань інформаційного забезпечення фізичної культури і спорту є (табл. 4).

Таблиця 3

*Категорії інформаційних потреб посадових осіб у галузі
фізичної культури і спорту*

Абсолютні інформаційні потреби	Потреби в оптимальній кількості релевантної інформації для успішного і найшвидшого виконання наукового дослідження, або у відомостях про те, що таке дослідження вже проведено і отримано очікуваний результат.
Дійсні інформаційні потреби	Потреби у всій інформації, яка стосується даної роботи, що існує в суспільстві на даний період розвитку науки, техніки з метою одержання уявлення про досліджувану посадовою особою проблему і вироблення власних концепцій та ідей.
Інформаційні потреби, які фактично задовольняються	Потреби, що виникають у посадовій особі в процесі роботи і що задовольняються в процесі пошуку, обробки і видачі інформації. Ці потреби у зв'язку з обмеженими можливостями людини в переробці інформації, труднощами орієнтування в постійно зростаючій кількості інформаційних матеріалів, а також труднощами мовного і державного характеру часто не відповідають дійсним потребам.

Таблиця 4

Етапи знаходження шляхів наближення інформаційних потреб посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту до визначеного рівня

Перший етап	Знаходження шляхів наближення цих потреб до дійсності (забезпечення максимально повного відбору документів, які стосуються теми роботи)
Другий етап	Знаходження шляхів наближення цих потреб до абсолютних шляхом якісного перетворення інформації і синтезування корисних для посадової особи відомостей із джерел, які прямо або посередньо стосуються теми роботи споживача, на базі удосконалення організаційних форм інформаційної діяльності і впровадження автоматизації інформаційних процесів.

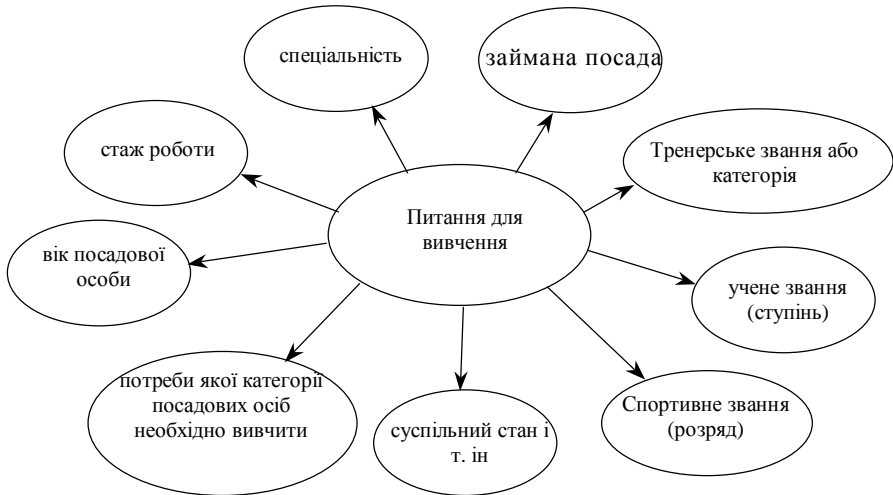
Говорячи про інформаційні потреби, ми маємо на увазі, що потреба виникає завжди у повній, вичерпній і релевантній інформації, проте задовольняються вони не завжди у відповідності до вказаних параметрів.

Потреби в інформації, яка виникає у посадовій особі в процесі цілеспрямованої діяльності, формується у вигляді вимоги природною штучною мовою [6].

Вимога, що ставиться інформаційній системі (у тому числі й окремій посадовій особі) є інформаційним запитом – це мовне визначення інформаційної потреби, що адресується якій-небудь інформаційній системі в певний проміжок часу.

Здатність посадової особи запитувати інформацію (формувати запит) є функцією її освіти, досвіду, темпераменту і т.п. [6]. Тому дві посадові особи, перед якими стоїть одна і та ж реальна проблема, мають неоднаково формувати запит на майже ідентичну інформацію, а вибрана інформація, на підставі якої

вони у кінцевому підсумку зможуть досягти рішення, не буде ідентична сумі їх початкових запитів. Крім того, звичайно на початку дослідження посадова особа не знає, якої і скільки інформації буде потрібно для успішного завершення цієї роботи. Тому потреба в інформації на початку роботи може бути виражена запитом, обмеженим назвою теми дослідження. У процесі роботи вимоги (запити) коректуються, оскільки кожен елемент одержаної релевантної інформації буде певним чином змінювати точку зору того, хто робить запит. Тому при визначенні потреб в інформації з фізичної культури і спорту необхідно вивчити такі питання (рис. 1):

Рис. 1. Схема вивчення питань при визначенні потреб в інформації з фізичної культури і спорту.

Ці питання мають величезне значення при інформаційному забезпеченні посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту.

Проаналізувавши необхідність більш ретельного вивчення інформаційних потреб посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту, ми прийшли до таких висновків:

Інформаційні потреби посадових осіб у галузі фізичної культури і спорту взаємопов'язані з основними економічними і соціальними інтересами суспільства і в основному визначаються ними.

Важливим фактором виникнення і розвитку інформаційних потреб є суспільні інтереси у галузі фізичної культури і спорту, відображені у програмних документах і державних планах.

Із єдності суспільних, колективних й особистих інтересів виходить, що значний вплив на суспільні і колективні інтереси мають індивідуальні інформаційні інтереси споживачів інформації з фізичної культури і спорту. Таким чином, суспільні і колективні інформаційні потреби коригуються і конкретизуються особистими інформаційними потребами. Практичний висновок із цього полягає в тому, що загальна сума інформаційних потреб

у конкретному випадку може бути виявлена не якимось одним, а комплексом методів відповідно до змісту суспільних, колективних і особистих інтересів.

У нашому суспільстві професійні інформаційні потреби виражають необхідність раціонального використання всіх накопичених людством знань у галузі фізичної культури і спорту для вирішення конкретних завдань, які випливають з інтересів професійної діяльності.

На характер інформаційних потреб великий вплив справляє суть організації й управління фізичною культурою і спортом.

Інформаційні потреби мають соціальну конкретність, тобто кожна ланка або напрям у галузі фізичної культури і спорту мають свої інформаційні потреби, що відрізняються від потреб іншої ланки або напрямку. Отже, необхідно вивчити інформаційні потреби в кожному різновиді існуючих ланок чи напрямів галузі фізичної культури і спорту.

Історична конкретність інформаційних потреб говорить про їх нестабільність у часі, про необхідність періодичного оновлення даних.

У зв'язку з відмінністю темпів розвитку різних ланок або напрямів галузі фізичної культури і спорту, їх неоднаковою значимістю, новизною і перспективністю, слід враховувати, що інформаційні потреби в кожній ланці або напрямку мають свої особливості.

Проведена оцінка інформаційних потреб дозволяє розмежувати значення і встановити взаємозв'язок між поняттями інформаційні потреби, інформаційні інтереси, попит на інформацію, що має важливе методологічне значення для дослідження проблеми інформаційного забезпечення фізичної культури і спорту.

Література

1. Агеевец В.У. *Методологические и организационно-педагогические факторы совершенствования системы управления физической культурой в современном социалистическом обществе: Автореф. дис.. д-ра пед. наук.* – М.: 1986. – С.4-5.
2. Белова Г.Б. *Исследование программно-целевого метода в управлении развитием массовой физической культуры в области. В сб.: Управление физкультурно-массовой работой.* Л.: ЛНИИФК, 1982. – С.65 – 69.
3. Берштейн Э.С. *Об информационной квалификации специалистов центров информационного анализа // НТИ. Сер.1.–1987.–№9.–С.46-49*
4. Боткин Дж. У. *Инновационное обучение, микроэлектроника и интуиция / Перспективы.* – 1983. №1.– С. 39-47.
5. Бурый-Шмарьян О.Е. *Проблема «непотребления» информации: как её решать? / По материалам исследований// НТИ. Сер. 1.–1984.–№10.–С.13-21*
6. Бурый-Шмарьян О.Е. *Сколько научно-технической информации нужно специалисту? // НТИ. Сер.1.–1987.–№5.–С.6-13*
7. Вайценбаум Дж. *Возможности вычислительных машин и человеческий разум: Пер. с англ. М., 1982.* – 368 с.
8. Варлачев Г.К. *Организация работы с информацией в аппарате областного, краевого, АССР комитета по физической культуре и спорту и совета ДСО: дис. ... канд. пед. наук.* – Л.: 1987. – 167с.
9. Ващенко Н.П. *Научно-информационная деятельность: Философско-методологические проблемы.*– М., 1984 – 204с.

10. Венда В.Ф., Ломов Б.Ф. Взаимодействие человека с ЭВМ и проблемы познавательного прогресса // *Философские вопросы технического знания / Под ред. Н.Т.Абрамовой. М., 1984 . – С.186-211.*
11. Звягинцев В.А. Проблема отношений человека и машины в компьютерной революции // *Вопросы философии.– 1986, №3.–С.44-45*
12. Ломов Б.Ф. *Методологические и теоретические проблемы психологии.– М., 1984 – 444с.*
13. Машбиц Е.И. *Психологические основы управления учебной деятельностью.– Киев.– 1987.–218с.*
14. Морозова Г.К. *Управление развитием массового физического движения в условиях народнохозяйственных комплексов: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Л.: 1985 – С.5 –6.*
15. Олейник Н.А. *Оценка состояния управления физической культурой и спортом в Украине. /Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під. ред. Єрмакова С.С.. – Харків: ХХІІІ, 2000.–№6.– С.35-42.*
16. Олейник Н.А. *Теоретические и методические основы управления физической культурой и спортом в Украине: Дис. канд. наук по физическому воспитанию и спорту. НГУ ФВС – К. – 2000, – 235 с.*
17. Польшаев В.Ф. *Совершенствование организации управления физической культурой и спортом в производственном объединении: Автореф. ... дис. канд. пед. наук. – Л.: 1980. – 18 с.*
18. Смолян Г.Л. *Человек и компьютер /Социально-философские аспекты автоматизации и обработки информации.– М., 1981 – 192 с.*
19. Теэсалу П. *Формы государственного управления физической культурой и спортом в Эстонии /Теория и практика физической культуры. – 1989, №9. – С.40-41.*
20. Тугарин А.В. *Функции и информационное обеспечение управления массовой физической культуры в деятельности спорткомитета республики /На примере Украинской ССР/: Автореф. дис. канд. пед. наук. – Киев.: 1986. – 22 с.*
21. Уваров В.Н. *Правовое положение государственных комитетов по физической культуре и спорту. / Теория и практика физической культуры. – 1987, №7. – С.9-11.*
22. Шехурин Д.Е. *Информационные потребности специалистов, система их выявления и удовлетворения / На примере научно-исследовательского института электронной промышленности /: Автореф. дис. канд. пед. наук.– Л.: 1970.–27с.*
23. Шехурин Д.Е. *О целях информационной деятельности // НТИ.– Сер. 1.– 1985, №5.– С.19-20*
24. Шрейдер Ю.А. *О феномене информационного продукта// НТИ.– Сер. 1. – 1989, №11.– С.22-24*
25. Эндрю А. *Искусственный интеллект: Пер. с англ. / Под. Ред. Д.А. Поспелова.– М.–1985.– 264с.*